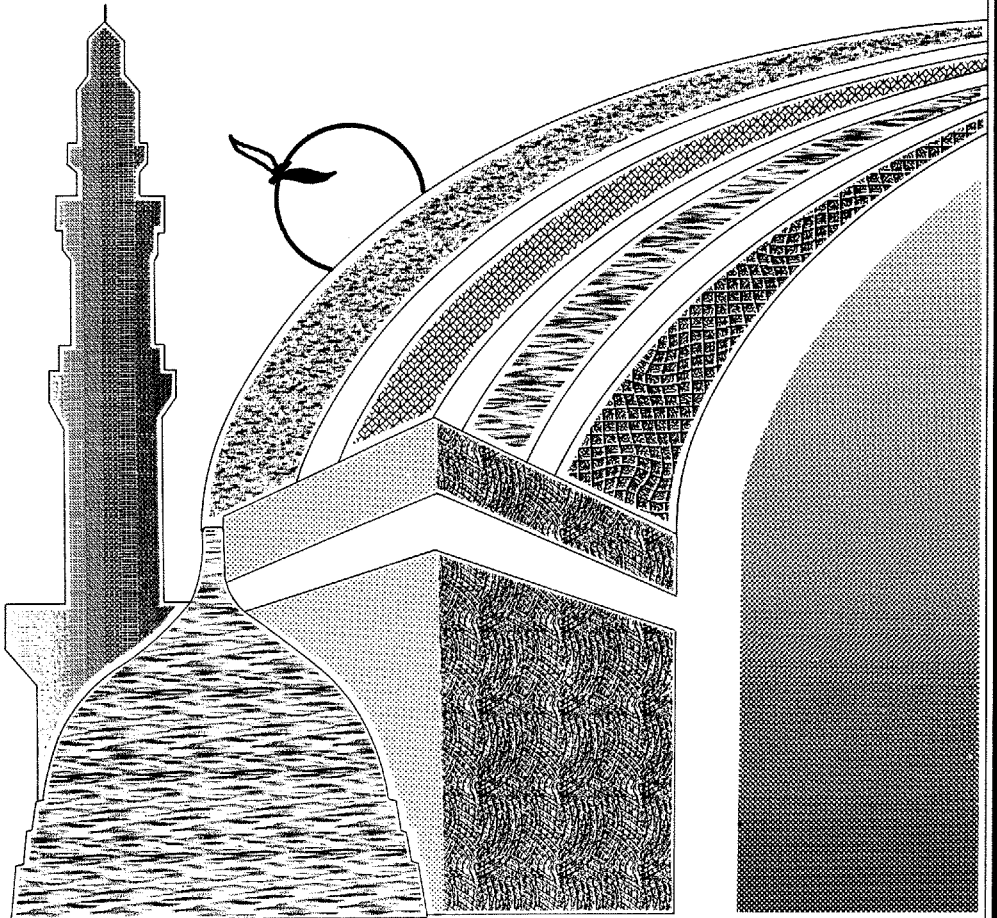

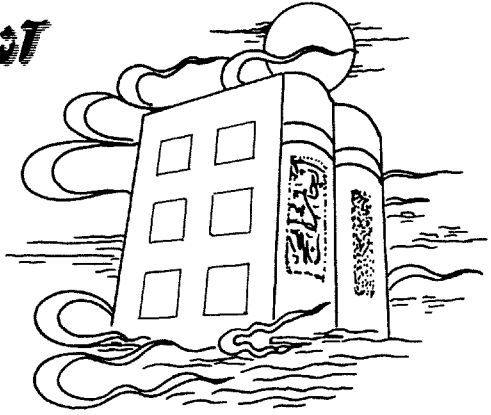
ازنگا سے دیکر

آشنایی با

«مرکز ابحاث الحج»

(مکة مکرمة)

صادق آینه‌وند

ما به ملاقات معاون مرکز رفتیم. معاون مرکز از ما استقبال کرد و برخوردی گرم داشت. ایشان استاد دانشگاه و متخصص عمران بود و در این تخصص دکترا داشت.

یک دوره از مجله «میقات الحج» (به زبان عربی) که همراه داشتیم به ایشان هدیه کردیم. وی از این که در جمهوری اسلامی ایران مرکزی برای انجام تحقیقات حج تأسیس شده و مجله‌ای این گونه در سطح علمی بنیاد نهاده شده، اظهار خوشوقتی کردند و برای توضیحات درباره مرکز حج خودشان رغبت بیشتری نشان دادند و پرسیدند:

چگونه با این مرکز آشنا شده و آن را

روز دوشنبه ۷۶/۱/۱۰ مطابق با دوم ذیحجه الحرام به اتفاق حجت‌الاسلام آقای مهریزی از این مرکز بازدید به عمل آوردیم. چون بدون اطلاع قبلی رفته بودیم و با توجه به موسم حج، رییس مرکز را، درحالی که عازم جلسه‌ای بیرون از مرکز بودند، دم در اتاق ملاقات کردیم و ایشان عذرخواهی کردند و اظهار داشتند که وقتی را برای دیدار و گفتگوی مفصل معین کنیم. ولی ما پیشنهاد کردیم که بهتر است با معاون مرکز ملاقات کنیم و ایشان پذیرفتند و به منشی دستور دادند که از معاون ملاقات بگیرند.

با این که ایام حج این مرکز فعال و پرمشغله است، یک ربع ساعت وقت دادند و

پیدا کردید؟

وقتی جواب شنید: از طریق عنوان شما بر روی انتشارات و مطبوعاتان، از علاقمندی ما تشکر کرد و آنگاه اظهار داشت که جناب آقای هاشمی رفسنجانی رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام از این مرکز دیدار کرده است و این را افتخاری برای مرکز می‌دانست.

وی بر تحکیم روابط دوستانه و برادرانه بین دو کشور جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی بسیار تأکید داشت و امیدوار بود که بعد از دیدار مسؤولان دو کشور، این روابط گسترده شود و نمی‌توانست توجه و علاقه خویش به ایران را پنهان کند.

درباره کار مرکز اشاره داشت که دانشگاه ام‌القری از معتبرترین دانشگاه‌های کشور عربستان سعودی است و دانشگاهی جامع است که همه رشته‌های علمی را دارا است. درباره کار مرکز پژوهش‌های حج گفت: این مرکز با سابقه‌ای بیست و پنج ساله، به طرح‌های مربوط به حج می‌پردازد و اظهار می‌داشت که کار ما بسیار مشکل است:

اولاً - ما توان محدودی داریم و این سرزمین هم گنجایش محدودی دارد. ما نمی‌خواهیم با گسترش بیش از حد حرمین

برای تسهیل کار موسمی، طبیعت و مظاهر ارزشی و قدسی حرمین را از بین ببریم و اینجا به صورت دهکده‌ای مثل المپیک درآید و بخش عظیمی از ساختمان‌ها و تأسیسات بعد از موسم حج باطل و بی‌مصرف بماند بنابراین، باید مراقب و مواظب این بخش از کار باشیم.

ثانیاً - باید امر تسهیل زائران بیت‌الله الحرام را فراهم کنیم، آنهم با زائرانی از نژادها و فرهنگ‌های مختلف؛ از سیاه و سفید و زرد و گندمگون با توان‌های متفاوت و ناهماهنگ با طبیعت آب و هوایی جزیره‌العرب.

اینجا است که اهمیت کار ما روشن می‌شود و ظرافت آن نمایان می‌گردد.

پیشنهاد کردیم که برای این کار بهتر است از مراکز تحقیقاتی حج کشورهای اسلامی کمک بگیرد و به صورت شورای از مسؤولان این مراکز هر ساله به چاره‌اندیشی در این امر خطیر بپردازد؛ زیرا شاید هر یک از مراکز تحقیقاتی این کشورها بهتر بتوانند، با عنایت به شناختی که از فرهنگ و وضعیت فیزیکی حج‌ج خود دارند، در انجام این امر مهم به شما کمک کنند و در این باره معاونت آموزش و تحقیقات حج جمهوری اسلامی ایران

آمادگی خود را اعلام می‌کند.

ایشان ضمن تشکر از این پیشنهاد و پذیرش آن اعلام داشت که در آینده باید به همین سمت حرکت کنیم.

همچنین دربارهٔ مجلهٔ تحقیقاتی «میقات الحج» مطالبی گفتیم و پیشنهاد دادیم که این مجله از آنجا که صرفاً تحقیقاتی است و به شؤون حج می‌پردازد، آمادگی دارد که در این موضوع با شما به تبادل علمی و تحقیقی بپردازد.

ایشان ضمن استقبال، اشاره داشتند که با عنایت به روابط رو به گسترش دو کشور، در آینده این امر سرعت بیشتری بگیرد و ما شاهد مبادلات علمی و فرهنگی بیشتری شویم.

در پایان ایشان مقداری از پوسترها و عکس‌های تاریخی مگه را همراه بولتن مرکز پژوهش‌های حج به ما هدیه کرد و اظهار داشت: این عکس‌ها را فقط برای هیأت‌های معتبر چاپ و هدیه می‌کنیم.

تاریخچهٔ «مرکز ابحاث الحج»

مرکز ابحاث الحج در سال ۱۳۵۹ هجری قمری در شهر جدّه به عنوان واحدی تحقیقاتی تابع دانشگاه ملک

عبدالعزیز (جامعة الملك عبدالعزيز) تأسیس شد و کار خود را آغاز کرد.

هدف از تأسیس این مرکز در آن زمان این بود که اطلاعات و بیانیه‌های مربوط به وضعیت و جوانب مختلف حج و حاجیان و خدمات و راهنمایی‌های متعلق به آنها را جمع‌آوری کند و از این طریق بتواند ترسیم درستی از اوضاع حاکم بر مسائل حج به دست آورد و درصدد تطوّر و تکامل آن و نفی سلبیّات و رشد قوّت‌های آن برآید.

در سال ۱۴۰۱ هجری قمری، مصوّبه‌ای از شورای وزیران مبنی بر تأسیس مرکز ابحاث الحج گذشت و مقرّر شد که این مرکز برای مشاوره‌های فنی کمیته عالی حج و جهاتِ فعّال در شؤون حج تأسیس گردد و با وظایف و اختیارات ذیل عمل کند:

۱- تأسیس بانک اطلاعات حج به عنوان مرجعی علمی و کامل برای انواع آمارها و حقایق موجود و برای کمک به حوزه‌های مختلف اعمال حج و برنامه‌ریزی در آن.

۲- تکیه بر سابقهٔ تاریخی کامل با بهره‌گیری از تحقیقات و اسناد و عکس‌ها و فیلم‌ها و نقشه‌ها و نسخه‌های تاریخی دربارهٔ حج و مکهٔ مکّرمه و مدینه منوره،

الف - برنامه ریزی:

- ۱- پژوهش درباره اراضی مکه مکرمه و مدینه منوره و مواقیت مقدسه با عنایت خاص به منا.
- ۲- مشارکت در برنامه ریزی برای خدمات رسانی مخصوص حجّاج؛ مثل آب رسانی و ساختن دست شویی ها و حمام ها.
- ۳- پژوهش در تأسیس ماکت های برنامه ریزی برای وسایل نقل و اسکان در چارچوب منظومه متكامل حج.

ب - اسکان:

- ۱- پژوهش در امر اسکان در مکه مکرمه و مدینه منوره و مواقیت مقدسه به هدف ارائه خدمات بهتر.
- ۲- پژوهش در جایگزینی نیرو و توان بیشتر برای اسکان در مواقیت به ویژه در مشعر و منا به خاطر محدودیت مکانی و تنگی جا.

ج - حرکت و نقل و انتقال:

- ۱- پژوهش درباره حرکت بین مکه مکرمه و شهرهای دیگر.
- ۲- پژوهش درباره حرکت وسایل نقلیه و پیاده داخل مکه مکرمه و میقات ها.

برای این که حجّ به صورت مرجعی علمی و تاریخی ثابت درآید.

۳- محافظت از محیط طبیعی مناطق و مکان های مقدس و نگهداری از محیط اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره، به همان نحو که خدای تبارک و تعالی خلق کرده است.

در سال ۱۴۰۳ ه.ق. فرمانی مبنی بر تبعیت مرکز دانشگاه ملک عبدالعزیز از مرکز تحقیقات دانشگاه ام القری رسید و بر اساس آن شاهزاده امیر نایف بن عبدالعزیز، وزیر کشور و رییس کمیته عالی حجّ و وزیر آموزش عالی و وزیر حج و رییس دانشگاه و مدیر کل مرکز پژوهش به عنوان عضو شورای عالی کمیته حج انتخاب شدند. این کمیته بر کارهای مرکز ابحات الحج نظارت می کند.

بخش های مرکز ابحات الحج:

۱- بخش تحقیقات عمرانی

این بخش به امور برنامه ریزی و عمران گوناگون در مکه مکرمه و مدینه منوره و مواقیت مقدسه می پردازد. از جمله شرح وظایف این بخش عبارتند از:

۲- بخش پژوهش‌های محیطی:

در این بخش به بررسی و پژوهش در وضعیت آب و هوایی و اوضاع و احوال محیط پرداخته می‌شود؛ مسائلی مانند: آب‌های آشامیدنی و بهداشتی، تغییرات آب و هوایی، نوع هوا و جو و سروصدا و عوامل محیطی مؤثر بر حجاج بیت‌الله الحرام، در دستور کار این بخش است.

همین گونه، تحوّل در نوع کاربرد چادرها و نحوه استقرار آنها از حیث مقاومت در برابر آتش و اشعه سوزان آفتاب و به‌کارگیری وسایل اسکان جدید، یکی دیگر از دستور کارهای این بخش است.

در این بخش به تجزیه و تحلیل آب و هوا از طریق وسایل پیشرفته فتی اقدام می‌شود.

محورهای عمده‌ای که در این بخش مورد عنایت است عبارتند از:

۱- پژوهش در نوع و وضعیت هوا در اماکن اسکان و محل‌های زیست و رابطه آن با حالت بهداشتی حجاج.

۲- پژوهش در وضعیت جوئی در منطقه وادی منا و منطقه حرم مکه مکرمه.

۳- قربانی و پژوهش در اماکن استفاده از گوشت‌های قربانی.

در این بخش سعی می‌شود.

۳- پژوهش درباره حمل و نقل از مسجدالحرام و به سوی مسجدالحرام.

۴- پژوهش درباره حرکت در داخل مسجدالحرام (مطاف، سعی و درها).

۵- پژوهش درباره توسعه.

۶- پژوهش درباره مناطق دارای طبیعت ویژه مثل جمرات، مطاف و سعی.

د- راهنمایی حجاج و زائران عمره:

در این بخش برای برنامه‌ریزی کامل جهت راهنمایی حجاج اقدام می‌شود و از طریق تهیه مجموعه‌ای از راهنماها و نقشه‌های ارشادی برای مسجدالحرام و منطقه مرکزی مکه مکرمه و مسجد نبوی و منطقه مرکزی مدینه منوره و عرفات و منا و پل جمرات به زائران یاری می‌رساند و نیز امور دیگری؛ از قبیل برنامه‌های طبی و بهداشتی برای حجاج در این بخش انجام می‌گیرد.

ه- معماری و توسعه بنا:

در این بخش کارهای متعددی درباره نگهداشت و مراقبت از ساختمان‌های قدیم و آثار عمرانی مکه مکرمه و مدینه منوره انجام می‌گیرد. همه این کارها در جهت رفاه و تسهیل اعمال حجاج بیت‌الله الحرام است.

محورهای ذیل مورد توجه قرار گیرد:

* - استفاده بهینه در بهره‌جویی از قربانی‌ها برای نگهبانی از اموال مسلمین.
* - انجام کارهای مرتبط به قربانی، مطابق با شأن اسلامی

* - نگهبانی از بهداشت محیط و بهداشت مسلمین و نگهبانی از امراض واگیر انسان و حیوان.

۴- پژوهش‌های پیش‌گیرانه و بهداشتی در فرودگاه ملک عبدالعزیز در جدّه:

در این بخش کارهای ذیل انجام می‌شود:

* - تأمین بهداشت عمومی؛ مانند هوا و آب و میکروبیولوژی اغذیه.
* - آزمایش میکروبیولوژی کلینیکی.
* - آزمایش شیمیایی کلینیکی (کشت میکروبی).

۵- چاره‌جویی درباره فضولات و آلودگی‌های وادی منا:

در این بخش سعی می‌شود معدّل حجم فضولات همراه توصیفی کمی و کیفی از آن به دست آید. پس از تهیه اطلاعات مناسب، درصدد برنامه‌ریزی برای از میان بردن و نفی فضولات و آلودگی‌های بادوام خواهد شد.

۶- آب‌ها:

در این محور به پژوهش درباره آب‌های قابل شرب حرم مکه و آب‌های بهداشتی مصرفی وادی منا پرداخته می‌شود.

۳- بخش پژوهش‌های تمدنی:

این بخش به پژوهش در پرونده تاریخی و تمدنی حج و مکه مکرمه و مدینه منوره و میقات‌ها و مشاعر مقدس می‌پردازد و شامل محورهای پژوهشی زیر است:

۱- واحد پژوهش‌های تاریخی و تمدنی:

در این واحد به پژوهش‌های میدانی و نظری در حوزه تاریخی و تمدنی پرداخته می‌شود و از جمله باید از بندهای ذیل یاد کرد:

* - تاریخ حج از خلال حاجیان

* - پژوهش در سرزمین و محل جغرافیایی مسجدالحرام و مسجد نبوی شریف.

* - پژوهش در خدمات بهداشتی مربوط به حجاج و اهالی مکه مکرمه و مدینه منوره در طول مراحل تاریخی از قرن دهم هجری تا آغاز حکومت سعودی.

- حجّاج. * - تاریخ بنا و نام‌های مسجدالحرام تا آخر عصر عثمانی. و از پژوهش‌های اجتماعی و اقتصادی باید از این موارد یاد کرد:
- ۱- پژوهش درباره پوشش و فرش حرم.
 - ۲- پژوهش درباره گمشدگان.
 - ۳- پژوهش درباره هنرهای دستی در مکه مکرمه.
 - ۴- مشکلات انسانی در حج و عمره.
 - ۵- مطالعه درباره استفاده از شهر طائف برای دخول حجّاج. از جمله پژوهش‌ها در حوزه خدمات و ارشاد اینهاست:
 - ۱- اسکان حجّاج از خلال ضوابط اسکان حجّاج.
 - ۲- خدمات ارائه شده به کسانی که برای عمره مشرف شده‌اند از خلال هتل‌ها، قصرها و خانه‌های مکه مکرمه.
 - ۳- خدمات ارائه شده به زوّار در هتل‌ها و قصرها و خانه‌های مدینه منوره.
 - ۴- ارزیابی شیوه‌های موفق‌ی که تاکنون در ارشاد و راهنمایی حجّاج مؤثر افتاده است.
 - ۵- پژوهش درباره مراکز استقبال
- حجّاج. ۶- راه‌های راهنمایی حجّاج و زائران عمره در خدمات‌رسانی به آنها.
- ۷- پژوهش درباره آب‌رسانی در میقات‌های مقدّس.
- ۸- پژوهشی توصیفی درباره تعیین میزان تأثیر تبلیغات رسانه‌ها درباره غار حراء در میان حجّاج و زائران عمره.
- ۹- چاپ راهنمای اماکن مکه مکرمه و توزیع آن در میان حجّاج و زائران عمره.
- ۱۰- چاپ راهنمای اماکن مدینه منوره برای زائران.
- ۱۱- راهنمای مسجد نبوی و مدینه منوره.
- ۱۲- دگرگون کردن نظام ارشادی حجّاج در داخل حرم شریف مکی.
- ۲- واحد اسناد:
- در این واحد مجموعه قابل توجهی از اسناد تاریخی مکه مکرمه و مدینه منوره و حجّ و راه‌های آن و میقات‌ها و خدمات ارائه شده به حجّاج بیت‌الله الحرام در محدوده زمانی چهارصد ساله وجود دارد.
- همین‌سان، مجموعه‌ای از طرح‌ها و برنامه‌های نادر و ده‌ها تصویر فتوگرافی نایاب قدیمی و نقشه‌های تاریخی گذشته

و هم تکثیر می‌گردد. این بخش می‌تواند پژوهشگران را در امور مربوط به پژوهش یاری رساند.

این بخش به دستگاه‌های (S.pB-Cam) مجهز بوده و دارای آرشیوی معتبر است.

۵- بخش پی‌گیری پژوهش‌ها:

در این بخش سعی می‌شود که مسائل مربوط به پژوهش پی‌گیری شود و با دانشگاه‌ها و مراکز و سازمان‌هایی که می‌توانند بخشی از پژوهش‌ها را به عهده گیرند، ارتباط برقرار گردد.

نیز در این قسمت از استادان و محققان دانشگاه‌ها برای استفاده از تخصص و خبرگی‌شان در جهت اجرای پژوهش و کمک به زائران بیت‌الله الحرام بهره برده می‌شود.

اهداف این بخش در مواد ذیل خلاصه می‌گردد:

۱- در هر سال همه امکانات دانشگاهی و آکادمیکی داخل و خارج و همین‌سان امکانات حکومتی را برای ارائه پژوهش‌های علمی درباره حج به کار می‌گیرد.

۲- تمامی علاقمندان به انجام

درباره مکه مکرّمه و مدینه منوره و طائف و راه‌های حج در این واحد موجود است.

۳- واحد کتابخانه:

این کتابخانه تخصصی است و حاوی کتاب‌هایی است درباره حج و مسائل مربوط به آن.

در این کتابخانه، دستگاه‌های مطالعه و دستگاه‌های تصویر میکروفیلم و میکروفیش و بعضی ابزارهای فنی دقیق موجود است.

۴- بخش اطلاع‌رسانی و رایانه‌ای:

چون از اهداف مرکز پژوهش‌های حج، تأسیس بانک اطلاعات حج است، این بخش نیز در محدوده مرکز تأسیس شده است. در این بخش واحدهای ذیل وجود دارد:

۱- واحد رایانه:

این واحد به امور آماری و اطلاع‌رسانی برای تسهیل امر تحقیقات می‌پردازد.

۲- واحد تولید برنامه‌های سمعی و بصری:

در این واحد، هم برنامه تولید می‌شود

فعالیت‌های فرهنگی و علمی انجام شده در مرکز، پشتیبانی از پایگاه روابط بین مراکز علمی و مراجعان برای تحقق اهداف مورد نظر.

این بخش به واحدهای ذیل تقسیم می‌شود:

۱- واحد تبلیغات.

۲- واحد پشتیبانی.

۷- بخش امور اداری و مالی:

این بخش به واحدهای ذیل تقسیم می‌شود:

۱- واحد دفتر مدیر کل مرکز.

۲- واحد امور کارکنان.

۳- واحد ارتباطات.

۴- واحد دبیرخانه.

۵- واحد انبار.

پژوهش در امور حج را به همکاری فرا می‌خواند و شیوه‌های کار پژوهشی در مرکز را به آنها آموزش می‌دهد.

نیز کارهای ارائه شده و پیشنهادهای پژوهشی را بررسی می‌کند و در صورت تصویب، به اطلاع محقق می‌رساند.

۳- همکاری با پژوهشگران در انعقاد قرارداد و گزارش‌های مرحله‌ای و رعایت برنامه‌ریزی زمان‌بندی شده و بودجه تخصیص داده شده به آنها به هنگام تقدیم نوشته نهایی بحث و چاپ آن در داخل مرکز پس از ویرایش ادبی و در صورت اشکال اعاده آن به پژوهشگر برای مراجعه نهایی.

۴- چاپ پژوهش‌های مجاز علمی و ارسال آن برای سازمان‌ها و ادارات مختلف دولتی‌ای که به نوعی با این گونه بحث‌ها ارتباط کاری دارند و مراکز دارای آکادمیکی‌ای که امکان مبادله آثار با آنها وجود دارد.

۶- بخش روابط عمومی:

از کارهای این بخش، نمایش تولیدات علمی و فرهنگی مرکز است برای نمایش، برنامه‌ریزی برای آگاهی دادن و بالابردن فرهنگ با مراجعان و آشنا کردن آنها به